

Factsheet Platformisering en de kwaliteit van werk: een kennissynthese

Er gebeurt veel op de arbeidsmarkt. Ontwikkelingen als technologisering, flexibilisering en de vergrijzing bepalen niet alleen hoeveel werk er is, maar beïnvloeden ook de kwaliteit van werk. In de studie *De veranderende wereld van werk* onderzoekt het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) hoe de arbeidsmarkt verandert en wat voor gevolgen dit kan hebben voor de kwaliteit van ons werk. Het SCP start deze serie met een rapport over kwaliteit van werk binnen de 'platformeconomie'.

Wat is platformwerk?

- In de platformeconomie brengen zogenaamde online platformen vraag en aanbod van betaalde arbeid bij elkaar. Het meest zichtbaar zijn mensen die mensen vervoeren of eten bezorgen voor platformen zoals Uber, Takeaway en Deliveroo. Een groot gedeelte van de platformwerkers werkt echter uitsluitend online en houdt zich bijvoorbeeld bezig met het coderen van teksten op websites zoals Amazon Mechanical Turk, Freelancer en Clickworker. Daarnaast zijn er bijvoorbeeld platformen waar vraag en aanbod van vakmensen (zoals Werkspot), horecapersoneel (zoals Temper), schoonmakers (zoals Helpling), verpleegkundigen (zoals Care.com), freelancers (zoals Upwork) en designers (zoals 99designs) digitaal bij elkaar worden gebracht.
- De diversiteit binnen de groep platformwerkers is groot. Het betreft niet alleen studenten, mensen met een migratieachtergrond en lageropgeleiden, maar ook hogeropgeleiden, mensen die net zijn afgestudeerd en mensen met (jonge) kinderen.
- Momenteel werkt slechts een relatief klein deel van de Nederlandse werkkenden voor een platform. Schattingen van het percentage van de beroepsbevolking dat ooit platformwerk heeft gedaan liggen tussen de 1,2% en 22%. De schattingen voor het aandeel dat met platformwerk het hoofdinkomen heeft verdiend liggen nog lager. Deze schattingen variëren tussen de 0,4% en 2,8% van de beroepsbevolking.
- Ondanks de relatief lage percentages platformwerkers gaat het in absolute zin om een aanzienlijk aantal werkkenden. De meest conservatieve schatting is dat momenteel 34.000 personen in Nederland voor een platform werken. Ook is het niet uit te sluiten dat deze groep in de toekomst groeit.
- Het bestuderen van platformwerk kan ons ook iets leren over bredere arbeidsmarktontwikkelingen die momenteel met veel discussie omgeven zijn: flexibilisering, digitalisering en globalisering. Platformwerk is zeer flexibel werk doordat het bijna altijd om korte klussen voor wisselende klanten gaat. Het werk wordt digitaal aangestuurd en soms zelfs online uitgevoerd en gemonitord. Ook kunnen – in het geval van online platformwerk – Nederlandse werkkenden concurreren met platformwerkers uit andere landen. Inzichten in platformwerk bieden daarom een doorkijkje in de dynamiek van werk.

Platformwerk en de kwaliteit van werk

- De platformeconomie staat onder grote belangstelling door de snelle groei van bedrijven als Uber en Deliveroo en door de juridische en maatschappelijke discussie over de vraag of de platformwerkers zelfstandigen of werknemers (behoren te) zijn. Er bestaat ook veel discussie over de vraag of platformwerk 'goed werk' is.
- In het debat rondom platformwerk wordt er aan de ene kant gewezen op kansen voor platformwerkers, zoals het toegenomen gemak om een klus te verkrijgen en uit te voeren en de mogelijkheden om werk met zorg te combineren, terwijl er aan de andere kant wordt gesproken over nieuwe risico's, zoals nieuwe vormen van uitbuiting.
- Kennis van de daadwerkelijke kansen en risico's van platformwerk kan het debat informeren en een basis bieden voor eventueel beleid. Daarom heeft het scp op basis van een uitgebreide literatuurstudie en interviews met experts onderzocht hoe kansen en risico's tot stand komen, bij wie deze zich concentreren en onder welke randvoorwaarden zij groter en kleiner zijn. Er is voor gekozen om zowel feitelijke als meer subjectieve indicatoren van de kwaliteit van werk te bestuderen. We kijken (onder andere) naar het inkomen, de werkzekerheid, de ervaren werkdruk, tevredenheid met werk en de ruimte om te kunnen zorgen en leren.

Zet de platformisering door of niet?

- Platformisering is een vrij nieuwe ontwikkeling. Onderzoekers en instituten die zich op platformwerk richten verwachten over het algemeen dat technologisering en flexibilisering op de arbeidsmarkt zich zullen doorzetten en dat platformwerk in het verlengde daarvan zal groeien. Naarmate technologische mogelijkheden toenemen, neemt het groeipotentieel van platformen toe. Technologische ontwikkelingen kunnen het koppelen van vraag en aanbod van werk versimpelen en sneller, goedkoper, betrouwbaarder en veiliger maken. Dit kan betekenen dat platformen een grotere speler worden op de markten waar ze al actief zijn, maar het betekent mogelijk ook dat platformen nieuwe markten betreden, zoals de juridische en financiële dienstverlening of de kunstenaarsmarkt.
- Ondanks deze groeimogelijkheden, bestaat er ook een aantal drempels die de toekomstige groei kunnen afremmen. De grootste bedreiging vormt de winstgevendheid van platformen: bijna alle platformen die in arbeid bemiddelen zijn (nog) verliesgevend. De regulering die in veel landen, inclusief Nederland, ontwikkeld wordt, zoals een minimum uurloon en verplichte sociale verzekeringen, kan het nog moeilijker maken om winst te genereren en kan de ontwikkeling van platformen afremmen. Een extra belemmering is dat platformen waarschijnlijk al opereren op de makkelijkst te digitaliseren markten en op markten die eerst niet goed functioneerden of goed bediend werden, zoals de taxi-branchen. Het is niet vanzelfsprekend dat platformen ook aanslaan op markten waar dit niet voor geldt.

Een ongelijke verdeling van kansen en risico's

- Mocht de platformeconomie inderdaad groeien, dan brengt dit kansen en risico's op het gebied van kwaliteit van werk

met zich mee. Platformisering kan de arbeidsmarkt inclusiever maken, ondernemerschap aanmoedigen en mensen de flexibiliteit bieden die ze nodig hebben om hun werk met zorgen en leren te combineren. Ook kan platformwerk kansen bieden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, doordat platformwerk vaak laagdrempelig is. Verder kunnen werkenden met expertise en vaardigheden waar veel vraag naar is toegang krijgen tot meer potentiële klanten en kunnen ze hierdoor meer verdienen.

- Tegenover de kansen staan ook risico's. Omdat het bij platformwerk om korte klussen gaat, is er sprake van relatief veel onzekerheid en onvoorspelbaarheid. Op internationale online platformen kunnen platformwerkers ook met werkenden uit lageloonlanden concurreren waardoor hun inkomen onder druk komt te staan.
- De risico's stapelen zich voornamelijk op bij mensen die van het werk afhankelijk zijn, bijvoorbeeld doordat dit hun hoofdkomen is, en bij mensen die voor platformen werken die actief sturen, bijvoorbeeld door het werk digitaal te monitoren. Zij ervaren minder autonomie en een hogere werkdruk, kunnen het werk moeilijker met zorgtaken combineren en verdienen minder. Ook verslechtert de kwaliteit van het platformwerk als platformwerkers zich niet goed kunnen organiseren en een beperkt aantal platformen veel macht heeft.
- De sociale verschillen in de kwaliteit van platformwerk lopen deels langs de lijnen van bestaande verschillen: groepen aan de onderkant van de arbeidsmarkt hebben over het algemeen een kwetsbaardere positie. Tegelijkertijd gaat het om laagdrempelig werk dat juist voor deze groep kansen biedt. En zijn er indicaties dat het opleidingsniveau minder bepalend wordt en vaardigheden, zoals sociale vaardigheden waarmee mensen een goede beoordeling krijgen, aan gewicht winnen.

Wat kunnen de overheid en sociale partners doen?

- In landen waar die positie beter gewaarborgd is, is de kwaliteit van platformwerk dan ook – over de linie – hoger. De overheid kan nu en in de toekomst vanuit waarden als rechtvaardigheid en gelijke behandeling inzetten op het beschermen en bevorderen van de kwaliteit van werk van alle groepen platformwerkers. Tegelijkertijd vraagt het waarborgen en bevorderen van de kwaliteit van platformwerk ook om de inzet van en overleg en samenwerking met platformen, werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers, en werkenden zelf. Om de kwaliteit van platformwerk te bevorderen ziet het scp mogelijkheden in:
 - 1 het benutten en uitbouwen van kansen van platformisering;
 - 2 het beperken van de risico's door minimale arbeidsvoorwaarden te garanderen;
 - 3 het creëren van een eerlijk speelveld.
- *Benutten en uitbouwen van kansen.* De overheid en sociale partners kunnen ruimte geven aan platformen die kwaliteitsvol werk bieden. In de zorg kan de vraag naar werk met online tools bijvoorbeeld beter op het aanbod worden aangesloten om personeelstekorten en werkdruk tegen te gaan. Ook buiten de zorg kunnen organisaties worden

aangemoedigd en gefaciliteerd om met platformtechnologie werk te creëren, interne flexibiliteit te bevorderen en nieuwe mensen aan te trekken.

- *Beperken van de risico's.* Indien de overheid schijnzelfstandigheid wil voorkomen en platformwerkers wil beschermen, kan via het Burgerlijk Wetboek worden bepaald dat, tenzij er tegenbewijs is, een platformwerker een werknemer is. Ook zouden richtlijnen kunnen worden opgesteld voor het werken met platformwerkers en zouden keurmerken, vergelijkbaar met bijvoorbeeld een fairtrade-keurmerk, denkbaar zijn. Antidiscriminatiebeleid zou zich daarnaast kunnen toeleggen op de bijzonderheden van platformwerk, bijvoorbeeld door het instellen van een algoritmewaakhond. Het oprichten van een extern orgaan of ombudsman waar de platformwerker terecht kan, zou de positie van platformwerkers verder kunnen versterken.
- *Eerlijk speelveld.* Om een eerlijk speelveld tussen platformen en traditionele bedrijven te bevorderen, kan de overheid de regelgeving zo aanpassen dat er niet langer financiële en juridische voordelen verbonden zijn aan het werken met zelfstandigen (waaronder platformwerkers) ten opzichte van andere werkenden. Ook kunnen sociale zekerheden worden losgekoppeld van het arbeidscontract en deelname aan

werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen verplicht worden gesteld. Tot slot zou via internationale samenwerking kunnen worden voorkomen dat er situaties ontstaan waarin platformwerkers nog maar uit een of enkele platformen kunnen kiezen waardoor platformen ongunstige arbeidsvoorwaarden kunnen afdwingen.

Flexibel werk en de coronacrisis

- In de coronacrisis bieden platformen laagdrempelig werk voor mensen die hun werk of een deel van hun inkomen verliezen, maar er zijn ook indicaties dat de voorwaarden voor het platformwerk verslechteren doordat de vraag naar arbeid er afneemt terwijl het aanbod toeneemt.
- Omdat het bij platformwerk om extreem flexibel werk gaat, hebben platformwerkers geen vangnet in economisch slecht weer. De crisis onderstreept daarmee de kwetsbaarheden van flexibel werk waar recente adviezen, van onder andere de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en de commissie Borstlap, voor waarschuwen. Omdat de zorgen van deze adviezen breed gedeeld lijken te worden, is het denkbaar dat dit – samen met andere pijnpunten op de arbeidsmarkt – aanleiding geeft voor een substantiële herziening van het arbeidsmarktbeleid.

De veranderende wereld van werk-reeks

- Deze publicatie is de eerste uit de scp-reeks getiteld *De veranderende wereld van werk*, die de kwaliteit van werk in de toekomst verkent. Arbeidsmarktontwikkelingen en de kansen en risico's voor de kwaliteit van werk in het verlengde hiervan moeten goed gevolgd worden, omdat zij ingrijpen op het welzijn van individuen, het functioneren van organisaties én de kwaliteit van de samenleving. Kwaliteitsvol werk kan naast een inkomen ook betekenis geven en mensen in staat stellen zich te ontwikkelen. Ook stelt dit mensen in staat hun leven zo in te richten dat ze op een duurzame manier kunnen werken, zorgen én leren.
- Door bestaande kennis over de gevolgen van arbeidsmarktontwikkelingen voor werkenden bij elkaar te brengen, draagt het scp bij aan een kennisbasis voor toekomstbestendig arbeidsmarktbeleid dat zowel werkenden als de samenleving als geheel ten goede komt. Platformisering is het eerste thema in deze reeks. Aan de hand van een uitgebreide literatuurstudie en interviews met experts zijn de gevolgen van platformisering voor de kwaliteit van werk in kaart gebracht. In deze studie richt het scp zich vooral op de beloning van het werk, werkzekerheid, ervaren werkdruk, de betekenis die mensen aan hun werk ontleen en de ruimte die zij hebben voor hun privéleven en ontwikkeling. Later dit jaar volgen onder andere onderzoeken naar de effecten van robotisering en het combineren van betaald werk met zorgtaken en leren.

Zie voor meer informatie ons dossier *De veranderende wereld van werk* op www.scp.nl.

Colofon

Auteurs: Jesper Rözer, Ab van der Torre en Anne Roeters

Contactpersoon: Anne Roeters, a.roeters@scp.nl, 06-11 41 82 23

U kunt ook contact opnemen met communicatie (Mieke Smid):
pers@scp.nl
06-25162412